

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Вікторія ТУРЯНИЦЯ

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри теорії та історії держави і права
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Україна є суверенна і незалежна, демократична, правова соціальна та унітарна держава, а її територія в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою. Єдиним джерелом влади в державі та носієм суверенітету є народ¹.

Уже три роки минуло з часу повномасштабної гібридної війни, яку віроломно розпочала імперська Російська Федерація проти без'ядерної суверенної держави та миролюбивих її громадян.

Керівництво та політики неоімперії поставили за мету захопити Київ, знищити державу Україна та її народ, розширити свої території за рахунок етнічних українських земель і присвоїти собі багатовікову історію, культуру². Все це мало бути реалізовано блискавично – протягом короткого періоду. Однак рашистський план «Бліцкригу» не спрацював на заваді став дружно волелюбивий український народ.

Ці роки, як і попередні в обстоюванні своїх прав, підтвердили ще раз силу і мужність українців до волі, до демократичних, правових засад життя на міждержавному рівні. Це роки абсолютного і неперевершеного героїзму, міцності, незламності волі до перемоги, любові до своєї Батьківщини та її свідомого захисту від багатовікового ворога та його армії, що уособлює в собі прояв нової форми фашизму із просуванням ганебної анти людської ідеології «руззького світу».

Російсько-українська війна, та й не тільки ця почала руйнувати засади міжнародного права, міждержавних угод, мирного співжиття держав у світі. Європа і світ тихо споглядали, як і в 1938 та 1939 роках за подіями, їх розвитком у демократичній новій і молодій державі –

¹ Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

² European Parliament resolution of 23 January 2025 on Russia's disinformation and historical falsification to justify its war of aggression against Ukraine. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-10-2025-0006_EN.html.

Першій Чехословацькій республіці. Така картина була і на початку російсько-української війни в XXI столітті. Однак мужність, героїзм, сила волі і прагнення українського народу захистити свою країну змінили бачення і усвідомлення суті цієї війни. Вона стала одночасно і комплексом викликів для Європи, Заходу, їх цінностей. Україна стала щитом для всієї Європи, розбудила її усвідомлення про дальше демократичне існування та необхідності об'єктивної оцінки війни, планів рашистів щодо устрою світу і переходу від занепокоєння, споглядання, інертності перейти до прийняття спільних дій проти спільного і небезпечного ворога та його глобальних планів. Україна, віддавши свою ядерну зброю та великий арсенал іншої взамін на мир і свою безпеку про що засвідчує Будапештський меморандум та порушення його умов підписантами-гарантами, це зрозуміла і вступила з другою по силі армією світу у двобій³.

На сьогодні ще не всі країни Європи усвідомили всеохоплюючі і далекоглядні плани трансформованої неоімперії, які вона хоче реалізувати за допомогою гібридної війни в Україні. Російська федерація розуміє: без України вона не може розвиватися та бути ефективною як суб'єкт права, не досягне відновлення СРСР, а відтак – не візьме під свій деспотичний контроль всі країни Європи. Всі ці ознаки є характерними до появи конфлікту планетарного масштабу.

Перша фаза воєнних дій здійснюється за лекалом Гітлера, який разом із СРСР розпочав другу світову війну. Правда, якщо чеський народ з різних причин не зробив опору німецькому фашизму, то рашистська орда отримала від українців нечуваний опір і втрати як у живій силі, так і військовій техніці.

Ірраціональне сприйняття світом, а особливо значною частиною населення країн Європи ходу і результатів російсько-української війни може призвести найменше до катастрофічних наслідків – втрат країнами своїх територій, суб'єктності або знищення цивілізаційного розвитку людства.

Жодних компромісів із ворогом не може бути щодо зміни територіальної цілісності України, як це було за доби Чехословацької республіки. Це стосується також суверенітету і незалежності України її територіальної цілісності, визнаних на основі міжнародного права державами світу станом на 1991 рік. Щодо Російської федерації, то вона не змінила та немає намірів змінювати свої цілі, підкріплюючи свою військову силу солдатами чужої армії, прагнучи слави «победобесія».

³ Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 5 грудня 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text

Фантомні болі дають себе в знаки. Про це засвідчують наративи Кремля щодо подальшої підготовки до наступного збройного вторгнення. А де воно буде – ворог сам вибере від своєї мети.

Європа із запізненням усвідомлює загрозу з боку Російської федерації та необхідність створення дієвого механізму захисту своїх громадян. Причин чимало, але до основних відносяться ставлення США до ролі НАТО та самої Європи. З боку країн Євросоюзу відбувається також неоднозначне ставлення до війни в Україні, припинення її на засадах верховенства міжнародного права та засудження агресора і злочинців. Цього можна досягти, як ми зазначали, лише за відповідних умов⁴.

Громадяни Європи в першу чергу повинні усвідомити: сьогодні Україна, а завтра вони. Гібридна війна, розпочата російською імперією, може сягнути широких масштабів на континенті. Сприяє цьому також турбулентність і невизначеність політики США. Сьогодні перед Європою стоїть проблема власного захисту, а саме: побудова нової спільної системи безпеки на континенті. Тому вона має прийти від статусу спостерігача і статиста до локомотива геополітичних трансформацій, що мають базуватися на принципах демократії та верховенства права, що, практично на сьогодні не береться до уваги. Приклад у реконструкції механізму захисту Європи подають Франція, Велика Британія та Німеччина. На добровільній основі формується коаліція охочих держав.

Доречно відзначити, що Чехія одна з перших країн Європейського Союзу усвідомила мету російсько-української війни та можливість її наслідків не тільки для України, але і Європи та світу в цілому. Вона добре усвідомила уроки власної історії анексії та подальших наслідків для світу. Сенат Парламенту країни уже на четвертому місяці першого року війни прийняв постанову, якою визнав дії російської армії на території України геноцидом українського народу⁵.

Четвертий рік війни розпочав нову фазу – фазу перемовин про закінчення війни і встановлення миру. Цю фазу, за ознаками комплексу дій США можна назвати фазою «трампізму».

Переговорні процеси щодо завершення війни, встановлення довгострокового миру та створення механізму безпеки на європейському континенті мають проходити за участі України, США та

⁴ Турияница В.В. Російсько-українська війна: ознаки та умови її завершення на принципах верховенства права // Тези доповідей 79-ї підсумкової наукової конференції професорсько-викладацького складу юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, вид-во УжНУ «Говерла», 2025, С.14-17.

⁵ Постанова Сенату Парламенту Чеської Республіки від 11.05.2022 року. URL: <https://zakordonniukrainci.mfa.gov.ua/storage/app/sites/czech-republic-11052022-ukr.pdf>.

Європейського союзу з однієї сторони, а з іншої імперська Російська федерація як агресор і воєнний злочинець. Формула, яка була використана Гітлером під час анексії земель Чехословацької республіки не повинна бути задіяна, а такі потуги до її використання простежуються. Сьогодні робочою формулою має бути: «нічого про Україну без України».

Наративи, які проголошує нинішня адміністрація США та президент США Трамп на четвертому році війни, аналогічні тим, що їх просуває російська імперія і Путін. Такий підхід до завершення війни і встановлення справедливого миру без чіткого юридичного оформлення, зазначають керівник європейських держав та політичні аналітики, несе загрозу не тільки Україні, а може бути небезпечнішим сучасної війни для Європи в цілому.

Головною політико-правовою ознакою російсько-української війни є її гібридність, порушення основних засад міжнародного права, аморфність дій міжнародних інститутів та дуалістичний підхід до її оцінки, непередбачуваність її результатів для України, Європи і світу, втягнення до неї багатьох країн світу різної форми правління та режиму. Все це засвідчує про початок Третьої світової війни, якщо між світом демократії, права, і світом диктаторів не буде знайдено консенсусу з метою збереження людства на планеті не залежно від цінностей, які воно сповідує.

XXI століття поставило перед філософами, правниками, політиками, громадянським суспільством вирішення рядку нагальних проблем для мирного розвитку людства, а саме:

1. Утворення нової архітекτονіки міжнародних інститутів із захисту прав і свобод людини, мирного співіснування і співпраці держав різних типів і форм правління.

2. Повернення міжнародного права у ранг верховенства права на планеті.

3. Чітко та однозначно вирішити питання легітимності в міжнародному праві змісту категорії/інституту «гуманітарна інтервенція», умови та напрями силового захисту прав людини.